

Нина Ж. Манојловић
Универзитет у Крагујевцу
Филолошко-уметнички факултет
Одсек за филологију

УДК 81-115
811.163.41'373.612.2
811.111'373.612.2
DOI 10.46793/Uzdanica19.1.073M
Оригиналан научни рад
Примљен: 25. фебруар 2022.
Прихваћен: 27. мај 2022.

ЕЛАБОРАЦИЈА ИЗВОРНОГ ДОМЕНА *РЕСУРС* – КОНЦЕПТУАЛИЗАЦИЈА ВРЕМЕНА КАО БИЉКЕ У СРПСКОМ И ЕНГЛЕСКОМ ЈЕЗИКУ¹

Айстѝракиј: Када говоримо о метафори ВРЕМЕ ЈЕ РЕСУРС најчешће се мисли на метафоре нижег реда ВРЕМЕ ЈЕ ВРЕДНА РОБА ИЛИ ВРЕМЕ ЈЕ НОВАЦ. Међутим, у овом раду испитujemo другу грану елаборације наведеног изворног домена – ВРЕМЕ ЈЕ ПРИРОДНА ПОЈАВА, те продуктивност пресликавања изворног домена биљка на домен времена у српском и енглеском језику. У анализи су у обзир узете и концептуализације времена као плода и хране, јер сматрамо да представљају конкретизације, односно даља значењска уланчавања наведеног испитиваног изворног домена. Како сматрамо да наведена концептуализација представља елаборацију појмовне метафоре вишег реда – ВРЕМЕ ЈЕ РЕСУРС, један део рада посвећен је образлагању основе за стварање метафоре ВРЕМЕ ЈЕ БИЉКА. Теоријски оквир је когнитивнолингвистички, а методолошки оквир истраживања је анализа корпуса и контрастивна анализа. Резултати указују на висок степен сличности у двама посматраним језицима када су испитивана пресликавања у питању.

Кључне речи: теорија појмовне метафоре, ВРЕМЕ, БИЉКА, РЕСУРС, метафоричко пресликавање, контрастивна анализа.

1. УВОДНА РАЗМАТРАЊА²

Време представља један од најапстрактнијих домена човековог искуства. Проток времена перципира се једино кроз промене које се у неком временском интервалу дешавају. Упркос томе људска когниција је у стању да перципира да време *пролази* и када нема евидентних промена стања/положаја које се могу опазити. Поимање времена је комплексно и често веома субјек-

¹ Рад настао у оквиру пројекта „Динамика структура савременог српског језика” који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије (ОН-178014).

² Закључци изложени у овом раду представљају нешто измењен и допуњен резултат рада на докторској дисертацији ауторке (Манојловић 2021).

тивно, те није изненађујуће што се испитивани циљни домен конкретизује тако што се на њега пресликавају различити, опипљивији, изворни домени.

Поимање времена у когницији и језику најфреквентније се успоставља уз помоћ просторних домена и у оквиру ових домена спроведена су бројна лингвистичка истраживања, а која се махом баве семантиком предлога (нпр. Кликовац 2000; Расулић 2002). Управо је то разлог што смо за предмет нашег истраживања узели изворне домене који не само да спадају у непросторне, већ представљају мање заступљени огранак³ једне појмовне метафоре вишег реда – ВРЕМЕ ЈЕ РЕСУРС. Пре него што представимо резултате анализе, у трећем делу изложићемо наше виђење уланчавања значења и изворних домена које омогућава концептуализацију времена као биљке. Овде пре свега мислимо на концептуализацију времена и временских интервала као воде, али и као ЗЕМЉИШТА.

Предмет анализе јесу метафорички изрази који садрже лексеме *време*, односно *time*, те друге лексеме из датих семантичких поља (*минути*, *дан*, *месеци*, *година*, називи празника и годишњих доба, *геценија*, *век* и сл., односно *second*, *moment*, *day*, *month*, *year*, *seasons* и друге лексеме које стоје у метонимијској вези са временом). Корпус истраживања чине језички материјали српског и енглеског језика који обухватају по пет романа, једну научну студију (у оба случаја из домена лингвистике) и новинске текстове (видети изворе). Корпуси оба језика слични су по обиму и разноликости текстова, те омогућују адекватну контрастивну анализу у складу са одабраном темом и циљевима рада. Уместо спровођења истраживања на основу наменски конструисаних или парафразираних примера, одабрана је корпусна анализа будући да сматрамо да овакав приступ пружа адекватнији увид у функционисање језика у употреби (Расулић 2002: 4).

Постојање паралелних примера у двама несродним језицима, а који представљају језичку манифестацију метафоре ВРЕМЕ ЈЕ ПЛОД/ЦВЕТ, те њихове даље разраде (ВРЕМЕ ЈЕ ХРАНА) могу бити показатељи не само сличности при концептуализацији времена у српском и енглеском језику, већ и једне шире тенденције људске когниције уопште, те универзалности овакве концептуализације. Свакако, потребно је спровести слична истраживања и у другим језицима, али паралелизам у значењском уланчавању, односно елаборацији надређене појмовне метафоре ВРЕМЕ ЈЕ РЕСУРС, у српском и енглеском језику указује на битне сличности у поимању времена код говорника два испитивана језика, као и на важност изворног домена БИЉКА.

---

³ Продуктивније елаборације појмовне метафоре ВРЕМЕ ЈЕ РЕСУРС јесу ВРЕМЕ ЈЕ (ВРЕДНА) РОБА, ВРЕМЕ ЈЕ НОВАЦ И СЛ.

2. ТЕОРИЈСКА РАЗМАТРАЊА

У савременој лингвистици у оквиру проучавања метафоричких израза преовлађује когнитивнолингвистички приступ⁴, који метафору посматра као један од организационих принципа појмовног система људи. Људска когниција појмове ствара, категорише и повезује на основу физичког (чулног) и емотивног искуства (Кликовац 2004).

Пресликавања између домена, према теорији појмовне метафоре, остварују се на основу искуствене утемељености⁵ (*grounding*), односно мотивисаности пресликавања између изворног и циљног домена. З. Кевечеш (2002) то назива „искуственом базом” (*experiential bases*) и наглашава да појмовне метафоре јесу мотивисане, али да се на основу тога не могу предвидети у оквиру датог језика или очекивати да су због искуствене мотивисаности исте или сличне у различитим језицима.

Теорија појмовне метафоре омогућава идентификацију и анализу *иџенгенција* људске когниције ка одређеним фреквентним пресликавањима између домена, а која су укотвљена у искуству. Сматрамо да је то главни допринос ове теорије и стога смо, при нашој анализи, у обзир узели све језичке изразе који илуструју пресликавање домена ВРЕМЕ, без претходног успостављања строгог критеријума о томе шта се може сматрати метафоричким изразом. Издвајамо два кључна разлога за то: 1) ради што адекватнијег представљања богатства мреже пресликавања у оквиру одређеног изворног домена и 2) критеријуми до којих се до сада дошло у истраживањима која се баве метафором нису адекватни (што ћемо образложити у наставку).

Постоје бројне несугласице у вези са класификовањем одређених израза као метафоричких, те покушаји да се направи јасна разлика између метафоричких израза које је говорник намерно употребио као метафоричке и оних који то нису (Стен 2008, 2011, 2015). Важност хотимичних метафора (*deliberate metaphor*) истиче се због уоченог парадокса метафоре (*the paradox of metaphor*): већина метафора не тумачи се метафорички, односно као пресликавање између домена (Стен 2008). Овакав тродимензионални

---

⁴ У овом се раду под когнитивнолингвистичким приступом пре свега мисли на теорију појмовне метафоре (Лејкоф, Џонсон 1980/2003), али не искључују се сродни и из ње проистекли приступи. Сматрамо да разлике међу приступима метафори у оквиру когнитивнолингвистичке теорије нису релевантне за резултате представљене у овом раду. У оквиру комуникативне функције метафоричких израза, а у неким даљим истраживањима, могла би се испитати хотимичност метафоричких израза (Стен 2008, 2011, 2015), односно процес њихове интерпретације (Вилсон 2011; Расулић, Мишковић-Луковић 2021; Тендал 2009; Тендал, Гибс 2008). Међутим, за потребе испитивања концептуализације времена уз помоћ изворног домена БИЉКА, теорија појмовне метафоре представља најадекватнији апарат за идентификацију и класификацију примера.

⁵ У овом раду употребљаваћемо терминологију предложену у глосару у оквиру хрестоматије Расулић, Кликовац (2014).

приступ, поред аспеката језика и мишљења, уводи и аспект комуникације при анализи метафоричких израза. Интерпретација хотимичних метафора подразумева да саговорник неизоставно буде свестан чињенице да су дати изрази метафорички употребљени (Стен 2011: 84). То не значи да саговорник дати израз нужно мора препознати као метафорички, већ пажња мора бити усмерена на изворни домен као независан појмовни домен при разматрању циљног домена. Наравно, овде се јавља проблем саме идентификације речи које су метафорички употребљене, јер потенцијално активирање изворног домена може зависити од више фактора. Наиме, исти израз може се интерпретирати као метафорички или не у зависности од примаоца поруке (за једног саговорника израз може постати устаљеним, те његова интерпретација неће захтевати пресликавање између изворног и циљног домена, док за другог саговорника то можда није случај). Осим тога, одређени израз може бити намерно метафоричан од стране говорника, али не и интерпретиран метафорички од стране саговорника, и обрнуто.⁶

Узимајући у обзир да циљ истраживања у оквиру овог рада није дистрибуција хотимичних и нехотимичних метафора у оквиру одређених жанрова, теорија појмовне метафоре представља најадекватнију теоријску поставку за спровођење анализе. Утврђивање да ли је неки израз употребљен намерно метафорички или није не игра улогу у испитивању изворних домена који учествују у концептуализацији времена, нити у испитивању сличности и разлика концептуализације циљног домена ВРЕМЕ у српском и енглеском језику.

3. ЕЛАБОРАЦИЈА ИЗВОРНОГ ДОМЕНА *РЕСУРС*

Изворни домен који је најрелевантнији за наше истраживање јесте *РЕСУРС*/РОБА. Метафора ВРЕМЕ ЈЕ НОВАЦ / (ВРЕДНА) РОБА спада у ред метафора новијег датума. Џ. Лејкоф и М. Џонсон (1980/2003: 139–146) сматрају да се велике културолошке промене могу посматрати као последица увођења нових метафора, као што је наведена метафора ВРЕМЕ ЈЕ НОВАЦ. Метафоричке концептуализације ВРЕМЕ ЈЕ НОВАЦ, ВРЕМЕ ЈЕ ОГРАНИЧЕН РЕСУРС и ВРЕМЕ ЈЕ ВРЕДНА РОБА међусобно су кохерентне јер је у нашем друштву новац ограничен ресурс, а ограничени ресурси су вредна роба. Овај кохерентан систем појмовних метафора основ је кохерентног система метафоричких израза – *ипраћиии време, уложиии време, тубиии време, имаии/немаии (довољно) времена*, и сл. (*waste time, spent time, (not) have (enough) time, invest time* итд.). Наведени метафорички концепти одговарају културама у којима су настали. У другим

---

⁶ Г. Стен (2011: 85–86) признаје да теоријска и емпиријска истраживања треба да се позабаве овим проблемом.

културама наведени изворни домени не учествују у концептуализацији циљног домена ВРЕМЕ (Лејкоф, Џонсон 1980/2003: 7–8).

В. Еванс (2003: 100–101) наводи идеју о *финитности* као основу за концептуализацију времена као РОБЕ. Наиме, финитност временских интервала произлази из концептуализације датих интервала, из којих је време састављено, као САДРЖАТЕЉА. Може постојати више објашњења за стварање новог значења, што одражава различите путање и смерове у којима се одређено значење стварало и развијало (Еванс 2003: 102). Значење РОБЕ могло се развити из бројних различитих искустава која утемељују и похрањују значење *вредности*. На пример, количина новца у замену за рад мерена је у односу на интервале као што су дан, сат и сл. С друге стране, како постоји корелација између постизања циљева и количине времена која је за то доступна, значење *вредности* се нужно везује за *време*. Наиме, да би одређени жељени циљ био постигнут, потребна је одређена количина времена, те се недостатак времена повезује са немогућношћу постизања циљева, а већа количина времена се повезује са већом шансом за постизање циљева (Еванс 2003: 102). Значење *вредности* повезује се са временом без обзира на то да ли је у питању контекст који подразумева финитност трајања или не.

Иако су наведене елаборације најпродуктивније када је домен РЕСУРС у питању, сматрамо да изворни домен РОБА, односно појмовна метафора ВРЕМЕ ЈЕ РЕСУРС која се може сматрати метафором вишег реда, то јест надређеном метафором у односу на метафору ВРЕМЕ ЈЕ РОБА (Манојловић 2021), пружа основ за елаборацију метафоре ВРЕМЕ ЈЕ БИЉКА, што ће бити детаљније изложено у овом поглављу.

На основу анализе језичких израза који представљају конкретизацију метафоре ВРЕМЕ ЈЕ РЕСУРС може се доћи до закључка да се концептуализација времена као биљке развила елаборацијом надређене метафоре ВРЕМЕ ЈЕ РЕСУРС која се грана на две основне метафоре нижег реда – ВРЕМЕ ЈЕ (ВРЕДНА) РОБА И ВРЕМЕ ЈЕ ПРИРОДНА ПОЈАВА. У оквиру потоње концептуализације, поред примера који се односе на светлост, температуру, ветар и маглу, издвајају се примери у којима се време концептуализује као вода⁷. Тако се време и временски интервали концептуализују као падавине, односно водене површине:

1. Ne samo da im je stran fanatizam, oni su gotovo sasvim nezainteresovani i služe samo kao utelovljenje, kao materijalna tačka, sidro reda u prostoru i vremenu. (Бас. 127)

---

⁷ Заправо, концептуализација времена као ЕНТИТЕТА у течном стању прожима и друге изворне домене и веома је продуктивна у оба посматрана језика. У оквиру вертикалне организације времена остварује се у оквиру изворног домена ТАЛОЖЕЊА (Кликовац 2000; Манојловић 2021), а јавља се и у оквиру сликовне схеме кретања времена употребом глагола *īnehul* *īroīīnciīī*, односно *flow*, али и других лексема сличне семантике.

2. [...] vreme одређено Провиђенјем „curi” iz večnosti, па се последња времена могу препознати по убрзаванју догађаја према аналогји с клепсидром [...]. (Бас. 188)
3. Јер, ако детерминизам, што је доказано, потиче из будућности, не из прошлости, онда то значи да istoriju промишља неко умно и бесконачно биће и да она није слепа стихија – matica koja vremenom pronosi leševe prošlosti. (Бас. 213)
4. У почетку, према hazardским преданјима, sve stvoreno, prošlost i budućnost, sva zbivanja i stvari plivali su istopljeni u plamenoj reci vremena, бића ранија и потонја измеђана као сапун с водом. (Пав. 126)
5. Смрт је једино што се наслеђује унатраг, uz maticu vremena, прелази с младих на старије, са сина на оца – смрт преци наслеђују од потака као неко племство. (Пав. 157)
6. Dani su kapali kao kiša, а он је говорио и говорио. (Пав. 201)
7. Žudeo je da poseti Jerusalem i u snu zbilja vidao jedan grad na obali vremena, išao kroz njegove ulice posute slamom i otuda tihe, stanovao u kuli punoj dolapa velikih koliko manja crkva i slušao česme kao dažd. (Пав. 205)
8. – Nemoj suviše vući da ne ostariš, jer to je vreme što teče iz mene. (Пав. 210)
9. Ако заборавиш у којем правцу otiče vreme, као бусола остаје љубав. (Пав. 251)
10. Њихову неизмерну тежину не осећамо само зато што су potopljena u vreme као у воду. (Пав. 260)
11. Оно [време] dolazi i zapljuskuje овај свет однекуд са друге стране... (Пав. 268)
12. Појам се проширује и на борбу човека са самим собом, у једном немирном и узбурканом времену. (Пол.)

На циљни домен ВРЕМЕ пресликавају се бројни аспекти изворног домена ВОДА, односно ЕНТИТЕТ У ТЕЧНОМ СТАЊУ, те се времену и временским интервалима приписују разноврсне карактеристике течности. Време се концептуализује као РЕКА (нпр. *мајица која временом проноси лешеве прошлости* (пример 3), *уз мајицу времена* (пример 5), *у пламеној реци времена* (пример 4)), али и као ВЕЋА ВОДЕНА ПОВРШИНА / МОРЕ (нпр. *сигро рега у простиору и времену* (пример 1), *на обали времена* (пример 7), *време долази и заљускује* (пример 11) и *у једном немирном и узбурканом времену* (пример 12)). Време и временски интервали се, такође, понашају као течност – *капљу* (пример 6), *цуре* (пример 2), *теку/ојичу* (примери 8. и 9), али и у њима ствари *пливају* (пример 4) односно могу да буду *попољене* (пример 10).

Примери ексцерпирани из корпуса енглеског језика показују висок степен подударности са концептуализацијом времена као ЕНТИТЕТА У ТЕЧНОМ СТАЊУ, који су забележени у српском језику:

13. He saw time turn back upon itself, a river flowing upward to the spring. (Урц. 91)
14. So then time has two aspects. There is the arrow, the running river, without which there is no change, no progress, or direction, or creation. (Урц. 180)
15. He was her brother, across the gulf of fifty years, and her redemption. (Урц. 88)
16. However pragmatic the morality a young Anarresti absorbed, yet life overflowed in him, demanding altruism, self-sacrifice, scope for the absolute gesture. (Урц. 75)
17. Life on Anarres had sealed him, closed off his soul; the waters of life welled all around him, and yet he could not drink. (Урц. 105)
18. The dawn was pouring through the waving grass beside them, and as the boatkeeper had promised, the river moved at an easy pace. (Каз. 257)
19. So we beat on, boats against the current, borne back ceaselessly into the past. (Фиц. 188)
20. Three strands of New Zealand's social history in the present century have had especial linguistic consequences. (Крис. 41)
21. The English language history of the region thus has many strands. (Крис. 43)

И у енглеском језику забележена је концептуализација времена као РЕКЕ (*a river flowing upward* (пример 13) и *the running river* (пример 14)) и као ВЕЋЕ ВОДЕНЕ ПОВРШИНЕ (нпр. *across the gulf of fifty years* (пример 15), *history of the region thus has many strands* (пример 21), *boats against the current, borne back ceaselessly into the past* (пример 19)). Временским интервалима се, такође, приписују карактеристике течности, тако они могу *навирајати*, *ипреливајати*, *изливајати* и сл. (нпр. *life overflowed in him* (пример 16), *the waters of life welled all around him* (пример 17) *the dawn was pouring through the waving grass* (пример 18)).

Даљом разрадом метафоре ВРЕМЕ ЈЕ ПРИРОДНА ПОЈАВА / ДЕО ПРИРОДЕ ДОЛАЗИ СЕ ДО КОНЦЕПТУАЛИЗАЦИЈЕ ВРЕМЕНА КАО ЗЕМЉЕ/ЗЕМЉИШТА:

СПП

22. U ovom času budućnost kir-Avrama je kao bašta u koju je već bačeno seme, ali niko sem njega ne zna šta će nići. (Пав. 44)
23. Takvo vreme pogoduje pojavama lažnih mesija, bujanju ne manje lažne duhovnosti i procvatu falsifikovane mistike. (Бас. 161)

ЕНГ

24. It breaks the ground of a winter's morning, so it will do well enough on this Saxon's bones. (Каз. 238)

У оквиру корпуса српског језика атестиран је пример у коме се време концептуализује као БЛАТО/ГЛИБ⁸:

25. [...] da dešifruju božanski rukopis, restauriraju ga, učine vidljivim za preostale radoznalce, izvade ga iz kaljuge vremena, očiste od smolastog testa zaborava i spreče dalje izjedanje njegovog tkiva razornim kiselinama koje izlučuju ljudska površnost i neverica. (Дем. 16)

Оваква концептуализација није неочекивана ако се узме у обзир да се време концептуализује као ВОДА, али и као ЗЕМЉИШТЕ. Сматрамо да елаборација наведених метафора нижег реда, а у оквиру концептуалне метафоре ВРЕМЕ ЈЕ ПРИРОДНА ПОЈАВА / ДЕО ПРИРОДЕ, пружа основ за концептуализацију времена као БИЉКЕ.

4. АНАЛИЗА ИЗРАЗА У КОЈИМА СЕ ВРЕМЕ КОНЦЕПТУАЛИЗУЈЕ КАО БИЉКА

Поред концептуализације времена као (плодног) ТЛА/ЗЕМЉИШТА, а надовезивањем на претходно наведену надређену појмовну метафору, време се концептуализује као биљка која на том земљишту расте – као плод (па се може *брајити*, *сазреваити*, бити *зрело* и *сочно* (*mellow*)) и као цвет (те може *процветати*, *увенути* и сл.) и као биљка уопште (може имати корен (*root*), односно може да расте (*grow*)):

СРП

26. Na pitanje – kada se to desilo? – odgovaraš na najtanjoj žici, lirski, iako si svestan da se to što pišeš kosi sa zdravom pameću (uostalom, i smrt je pomalo uvrnuta i svojeglava!):... u najlepšem cvetu svoje mladosti... ili... sad kad je trebalo tek da živi... ili... u najboljim godina svoje rano uvenule mladosti... (Дем. 76)
27. Znaјуći koliko bečki dvor занимају планови господара Brankovića, mogu reći da on spada među one koji s posebnom pažnjom i usrdem neguju sopstvenu budućnost kao neki veliki povrtnjak. (Пав. 43–44)
28. I potom kao da je svoje dane brao s nje kao s drveta, nudila mu je uvek drugo voće, sve slade i slađe, tako da je s njom spavao danju po raznim snovima kao drugi ljudi sa svojim naložnicama noću po iznajmljenim kućama. (Пав. 52–53)
29. Čitav jedan septembar noći nabraćemo usput odavde do Topčisaraja, a od Aja Sofije do Vlaherene troše već oktobar. (Пав. 267)

---

⁸ Концептуализација времена као БЛАТА/ГЛИБА стоји у директној вези са концептуализацијом времена као ЕНТИТЕТА У ТЕЧНОМ СТАЊУ И КАО ЗЕМЉЕ/ЗЕМЉИШТА.

30. *Ponekad давна пролећа, puna toplote i mirisa, procvetaju još jednom u nama.* (Пав. 269)
31. Но, мислим да за то још није сазрело време, већ то треба одгодити за времена када ћемо трезвеније размишљати – каже др Андрија Хебранг. (Пол.)
32. Један је највећих непријатеља социјалној афирмацији смеха био је аргумент да је хумор „заштитни знак” детињства и младости и беџ „блу цинса” и као такав, „неподобан” у друштву припадника зрелог доба. (Пол.)

ЕНГ

33. Time blossomed, matter shrank away. (Ал. 83)
34. It threatened his father's loyalty, that clear constant love in which his life had taken root. (Урс. 100)
35. Then let's soon be on our way, for as you say, the morning's grown while we slept. (Каз. 286)
36. I said nothing, but remained before him in silence, letting the moment grow long between us, for I wished it to be one never forgotten. (Каз. 252)
37. The yard around it had changed with the slow growth of the years, with the clump of lilacs thicker and more rank and tangled with each passing spring [...]. (Сим. 156)
38. After that, if the night was mellow, I strolled down Madison Avenue past the old Murray Hill Hotel, and over 33rd Street to the Pennsylvania Station. (Фиц. 63)

У српском језику време се концептуализује као цвет употребом лексема *цвети/процветати* (примери 26. и 30) и *увенула* (пример 26), и као плод употребом лексема *браћи* (примери 28. и 29) и *(са)зрело* (примери 31. и 32). Испитивани корпус енглеског језика показује да се време концептуализује као цвет/биљка употребом лексема *blossom* и *take root* (примери 33. и 34), али и као плод употребом лексеме *mellow* (пример 38). Међутим, у енглеском језику забележени су примери који упућују на раст, што представља опште својство живог бића, биљке, па може важити и за плод и за цвет (нпр. *the morning's grown while we slept* (пример 35), *letting the moment grow* (пример 36), *the slow growth of the years* (пример 37) и сл.).

Концептуализација времена као плода даље се елаборира, те пружа основ за остваривање метафоре ВРЕМЕ ЈЕ ХРАНА. У оквиру испитиваног корпуса српског језика наведена метафора веома је продуктивна, те време / временски интервали могу имати *укус*, *арому*, бити *сажсвакани*, *подељени на залојаје* и сл. У испитиваном корпусу енглеског језика концептуализација времена као ХРАНЕ знатно је мање заступљена:

СПП

39. Po onome šta se nudi na tim šarenim stranicama, znatiželjnik saznaje šta se prodaje i kupuje, imajući na dlanu specimen jednog dalekog vremena i njegovu iščezlu aromu. (Дем. 104)
40. Moja kokoš ne nosi zlatna jaja, ali nosi nešto što vi i ja, moj gospodine, ne možemo da snesemo. Nosi dane, sedmice i godine. Svako jutro snese po neki petak ili utornik. Ovo današnje jaje, na primer, sadrži jedan četvrtak umesto žumanceta. Sutrašnje će sadržati sredu. Iz njega umesto pileta ispiliće se jedan dan života njegovog vlasnika! [...] U ovom jajetu, gospodine, jedan je dan vašega života. (Пав. 108–109)
41. Na kraju, doduše, imaćete jedan dan života manje, ali ćete zato moći da ispečete od tog ružnog dana lepu kajganu. (Пав. 109)
42. Njen pupak je kao pupak presnoga hleba, a njen put tako dug da jede godine. (Пав. 139)
43. [...] i mi ne znamo kome u opštoj raspodeli i grabeži budućnosti dolazi onaj njen lepši i nesažvakani deo... (Пав. 128–129)
44. Vratila sam se najzad svojoj struci i mladosti, koja ima ukus voća prenetog brodom preko okeana. (Пав. 243)
45. Ne samo pojedinačni životi, sva buduća i prošla vremena, svi rukavci večnosti već su tu, raskomadani na majušne zalogaje i razdeljeni među ljude i njihove snove. (Пав. 268)
46. Čovečanstvo žvače vreme sve odjednom i ne čeka na sutra. (Пав. 268)
47. Садашњост је зачињена горким искуством нитроглицерина који је принуђен да гута његов јунак [...]. (Пол.)
48. [...] репрезентативно држање и одевање портретисаних личности, које одсликавају укус времена и успон грађанске Европе, у којој наш мајстор заслужује високо и важно место. (Пол.)
49. „Подизање нових зидова на нашем континенту није најбољи рецепт за будућност”, примећује варшавски дневник „Трибуна”. (Пол.)

ЕНГ

50. The night had made a sharp difference in the weather and there was an autumn flavour in the air. (Фиц. 159)
51. For all those who had worked with Douglas for all those years it was truly a bittersweet moment [...]. (Ад. 240)
52. He'd had some fun with it, remembering that bitter winter day when, after long experimenting, he had achieved the scent of apple blossoms [...]. (Сим. 84)

У оквиру испитиваног корпуса српског језика, атестирани су примери у којима време / временски интервали имају укус (нпр. *сиџимен једној далекој времена и његову ишчезлу арому* (39), *младосији која има укус воћа* (пример 44), *садашњосиј је зачињена горким искусијвом* (пример 47) и др.), али и

могу бити *поједени, сажвакани, подељени на залогаје* и сл. (нпр. *једе године* (пример 42), *несажвакани гео* (пример 43), *раскомадани на мајунине залогаје* (пример 45), *човечанство жваће време* (пример 46) и *рецепти за будућности* (пример 49). Поред наведених примера, у српском језику забележена је и креативна надоградња метафоре ВРЕМЕ ЈЕ ХРАНА, у оквиру које се време концептуализује као ЈАЈЕ (примери 40. и 41).

Енглески језик бележи мање примера метафоре ВРЕМЕ ЈЕ ХРАНА, у оквиру иситиваног корпуса, али постоје паралеле са концептуализацијом времена као ХРАНЕ у српском језику. Наиме, атестирани су примери који упућују на концептуализацију времена као ЕНТИТЕТА КОЈИ ИМА КАКАВ УКУС (*an autumn flavour* (пример 50), *bittersweet moment* (пример 51), *that bitter winter day* (пример 52)).

ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА

У раду је испитивана мање продуктивна елаборација метафоре ВРЕМЕ ЈЕ РЕСУРС, И ТО ВРЕМЕ ЈЕ ПРИРОДНА ПОЈАВА (ВРЕМЕ ЈЕ ВОДА И ВРЕМЕ ЈЕ ЗЕМЉИШТЕ), те концептуализација времена као БИЉКЕ у српском и енглеском језику. Установљено је да се разрадом наведене метафоре у оба испитивана језика време концептуализује као ЕНТИТЕТ У ТЕЧНОМ СТАЊУ, те ЗЕМЉА/ЗЕМЉИШТЕ (у испитиваном корпусу српског језика чак као БЛАТО/ГЛИБ), што је у сагласности са концептуализацијом времена као БИЉКЕ. Време се у српском и енглеском језику концептуализује као биљка употребом лексема *цвети/процветашти, увенула, брашти, (са)зрело*, односно *blossom, take root, grow* и др. Даља разрада метафоре ВРЕМЕ ЈЕ БИЉКА даје основ за концептуализацију времена као ХРАНЕ, која је заступљенија у испитиваном корпусу српског језика, али би можда анализа на проширеном корпусу дала другачије резултате.

Спроведено истраживање указује на паралеле и сличности при концептуализацији циљног домена ВРЕМЕ у српском и енглеском језику чак и када су у питању изворни домени нижег реда који не представљају фреквентна пресликавања, као што су ЦВЕТ, ПЛОД, ХРАНА. На основу истраживања представљеног у овом раду свакако се не може ништа тврдити о потенцијалној универзалности испитиваног пресликавања, али указује на евентуално плодно тле за испитивање заступљености мање фреквентних концептуализација у различитим језицима.

ИЗВОРИ

Српски језик

(Арс.) Арсенијевић (2008): V. Arsenijević, *Predator*, Beograd: Samizdat B92.

- (Бас.) Басара (1985): S. Basara, *Fama o biciklistima*, Београд: Dereta.
(Бећ.) Бећковић (1985): М. Бећковић, *О међувремену*, Београд: Београдски издавачко-графички завод.
(Буг.) Бугарски (1995): Р. Бугарски, *Увод у ојшћу линџисћу*, Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.
(Дем.) Демич (2006): М. Demić, *Sluge hirovitog lučonoše*, Zrenjanin: Agora.
(Пав.) Павић (2014): М. Pavić, *Hazarski rečnik*, Београд: Vulkan izdavaštvo.
(Пол.) Дневни лист *Полићука*, август 2001, текстови различитих аутора.

Енглески језик

- (Ад.) Адамс (2005): D. Adams, *The Hitchhiker's Guide to the Galaxy*, London: Pan Books.
(Каз.) Ишигуро (2015): К. Ishiguro, *The Burried Giant*, London: Faber & Faber Ltd.
(Крис.) Кристал (2003): D. Crystal, *English as a global language*, New York: Cambridge University Press.
(Сим.) Симак (1963): С. D. Simak, *Way Station*, New York: Doubleday & Company, Inc.
(Урс.) Ле Гвин (1975): U. Le Guin, *The dispossessed*, New York: Avon Books.
(Фиц.) Фицџералд (1994): F. S. Fitzgerald, *The Great Gatsby*, London: Penguin Books Ltd.
(ЊЈТ) Дневни лист *The New York Times*, 2001, текстови различитих аутора.
(УКН) Листови *Daily Express* и *Sunday Express*, 2006, текстови различитих аутора.

ЛИТЕРАТУРА

- Вилсон (2011): D. Wilson, Parallels and differences in the treatment of metaphor in relevance theory and cognitive linguistics, *Intercultural Pragmatics*, 8(2), 177–196.
Гибс (1996): R. Gibbs, Why many concepts are metaphorical, *Cognition*, 61(3), 309–319.
Еванс (2003): V. Evans, *The structure of time: Language, meaning and temporal cognition*, Amsterdam; Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
Кевечеш (2002): Z. Kövecses, *Metaphor: A practical introduction*, Oxford; New York: Oxford University Press.
Кевечеш (2006): Z. Kövecses, *Language, mind, and culture: A practical introduction*, Oxford University Press.
Кликовац (1998): D. Klikovac, Metafore naše nasušne, *Svet reči: srednjoškolski časopis za srpski jezik i književnost*, 6(8), 35–37
Кликовац (2000): D. Klikovac, *Semantika predloga: studija iz kognitivne lingvistike*, Београд: Filološki fakultet.
Кликовац (2004): D. Klikovac, *Metafore u mišljenju i jeziku*, Београд: Biblioteka XX vek.
Кликовац, Расулић (2003): D. Klikovac, К. Rasulić (ur.), *Jezik, društvo, saznanje*, Београд: Filološki fakultet.

Лејкоф, Џонсон (1980/2003): G. Lakoff, M. Johnson, *Metaphors we live by*, Chicago, London: The University of Chicago Press.

Литлмор (2003): J. Littlemore, The effect of cultural background on metaphor interpretation, *Metaphor and Symbol*, 18(4), 273–288.

Манојловић (2021): Н. Манојловић, *ВРЕМЕ КАО ЦИЉНИ ДОМЕН У СРПСКОМ И ЕНГЛЕСКОМ ЈЕЗИКУ*, докторска дисертација, Крагујевац: Филолошко-уметнички факултет.

Расулић (2002): К. Rasulić, *Konceptualizacija vertikalne dimenzije u engleskom i srpskohrvatskom jeziku*, doktorska disertacija, Beograd: Filološki fakultet.

Расулић, Кликовац (2014): К. Расулић, Д. Кликовац, *Језик и сазнање – Хресиво-маићка из коинцидентне лингвистике*, Београд: Филолошки факултет.

Расулић, Мишковић-Луковић (2021): К. Расулић, М. Мишковић-Луковић, Шта спаја а шта раздваја когнитивнолингвистички и когнитивнопрагматички приступ метафори?, *Лингвистика*, 72, 11–45.

Стен (2008): G. Steen, The paradox of metaphor: Why we need a three-dimensional model of metaphor, *Metaphor and Symbol*, 23(4), 213–241.

Стен (2011): G. Steen, From three dimensions to five steps: The value of deliberate metaphor, *Metaphorik. de*, 21, 83–110.

Стен (2015): G. Steen, Developing, testing and interpreting deliberate metaphor theory, *Journal of Pragmatics*, 90, 67–72.

Тендал (2009): М. Tendahl, The Hybrid Theory of Metaphor, *A Hybrid Theory of Metaphor*, London: Palgrave Macmillan, 192–247.

Тендал, Гибс (2008): М. Tendahl, R. W. Gibbs, Complementary perspectives on metaphor: Cognitive linguistics and relevance theory, *Journal of Pragmatics*, 40(11), 1823–1864.

Унгерер, Шмид (2013): F. Ungerer, H. J. Schmid, *An introduction to cognitive linguistics*, New York: Routledge.

Џонсон (1987): М. Johnson, *The body in the mind: The bodily basis of meaning, imagination, and reason*, Chicago: The University of Chicago Press.

Nina Ž. Manojlović

Faculty of Philology and Arts

University of Kragujevac

Department of Philology

ELABORATION OF THE SOURCE DOMAIN *RESOURCE* – CONCEPTUALIZATION OF TIME AS PLANT IN SERBIAN AND ENGLISH LANGUAGE

Summary: The most productive elaborations of the metaphor *TIME IS A RESOURCE* are *TIME IS A VALUABLE COMMODITY* and *TIME IS MONEY*. However, this paper aims to examine another branch of elaboration – *TIME IS A NATURAL PHENOMENON*, and the productivity of mapping of the source domain *PLANT* to the target domain *TIME* in Serbian and English language. The analysis also takes into account the conceptualizations of time as *FRUIT* and *FOOD*, because we believe that they represent concretizations, that is further chaining of the meaning of the examined source

domain. As we consider that the said conceptualization indeed is elaboration of the higher order conceptual metaphor – TIME IS A RESOURCE, one section of the paper will be dedicated to the analysis of the basis for the creation of the metaphor TIME IS A PLANT. The theoretical framework is cognitive-linguistic, and the methodological framework of the research is corpus analysis and contrastive analysis. The results indicate that there is a high degree of similarity between Serbian and English language when it comes to the mappings between the examined domains.

Keywords: Conceptual Metaphor Theory, TIME, PLANT, RESOURCE, metaphoric mapping, contrastive analysis.